

LES 1: RUIMTELIJKE ORDENING EN DE IMPACT OP ZWERFVUIL

VAK: AARDRIJKSKUNDE • DUUR: 1 LESUUR

DOELSTELLING(EN) VOOR LES 1 EN LES 2

Vakgebonden eindtermen

- De leerlingen kunnen de invloed van menselijke activiteiten op het milieu met voorbeelden illustreren.
- De leerlingen kunnen met voorbeelden het belang van instrumenten van ruimtelijke planning en van milieubeleid toelichten.
- De leerlingen kunnen het belang duiden van natuurlijke en sociaal-economische componenten voor de ruimtelijke planning.
- De leerlingen kunnen voorstellen aanbrengen voor het ruimtegebruik in het kader van duurzame ontwikkeling.
- De leerlingen zijn kritisch tegenover aangeboden informatie zoals die m.b.t. ontwikkelings-, welvaarts- en milieuproblemen.
- De leerlingen zien mogelijkheden om op een positieve manier te participeren in beleidsbeslissingen inzake milieubeleid en ruimtelijke ordening.
- De leerlingen zijn bereid om lokale problemen van milieu en samenleving in een globale context te plaatsen.
- De leerlingen kunnen aardrijkskundige gegevens opzoeken, ordenen en op een eenvoudige manier verwerken, gebruik makend van beschikbare, hedendaagse informatiebronnen en -technieken.

Algemene doelen en de link met de vakoverschrijdende eindtermen vind je in de handleiding bij dit lespakket.

WERKWIJZE

Les 1: De knelpunten van zwerfvuil worden door de leerlingen belicht.

Les 2: Deze les bouwt verder op les 1. De leerlingen trachten oplossingen te bedenken voor de zwerfvuilproblematiek in de stadsruimte.

Lesbegin	Brainstorm over zwerfvuil: wat, door wie en waarom? 1. Wat is zwerfvuil? - OLG-gesprek 2. Waarom zou ikzelf of iemand anders zwerfvuil creëren? - mindmapping	10 min
Lesfase 1	1. Ordenen van gegevens uit mindmap: onderscheid tussen interne en externe factoren – vraaggesprek, bordschema aanvullen	10 min
Lesfase 2	2. Synthese van motivatorenstudie zwerfvuilgedrag + link naar participatie en omgeving – doceren 1. Onderzoek: analyse van het zwerfvuil in de leefomgeving van adolescenten a. Onderzoek b. Voorstelling	5 min 10 min 5 min
Lesafsluiting	1. Synthesemoment 2. Inleiding les 2 3. Optioneel: opdrachtomschrijving	10 min

LES 1: RUIMTELIJKE ORDENING EN DE IMPACT OP ZWERFVUIL

MATERIAAL/MEDIA

- PowerPointpresentatie: les 1
- PowerPointpresentatie: proefstroken recto-verso kleur (afdrukken 1 pg / vel)
- Computer, beamer en projectiescherm

LEGENDE

Vet: belangrijk

Cursief: alles wat de leerkracht zegt

LES 1: RUIMTELIJKE ORDENING EN DE IMPACT OP ZWERFVUIL

Lesbegin: Brainstorm over zwerfvuil: Wat? Door wie? En waarom?

Doel:

Leerlingen kunnen mogelijke oorzaken van zwerfvuilgedrag opnoemen.

Materiaal:

Bord en krijt
Leerlingen: pen en papier

Werkvorm en/of organisatie:

Mindmapping als brainstormtechniek – groepswork en klasgesprek

Tijd:

10 minuten

- 'Wat is zwerfvuil?'

We weten hoe het eruit ziet. Kan iemand zwerfvuil definiëren?

Leerkracht stelt vraag aan de leerlingen. (Zie document met achtergrondinformatie.)

Mindmapping in groepjes: zwerfvuil

De leerlingen gaan in groepjes van 3 of 4 aan de slag. Ze brainstormen over mogelijke oorzaken van zwerfvuilgedrag en noteren hun antwoorden kort(enkele woorden) in een mindmap. De kernvraag is:

“Waarom zou ikzelf of iemand anders iets op de grond gooien?”

Lesfase 1: Ordenen van gegevens uit mindmap: onderscheid tussen interne en externe factoren + synthese van het onderzoek

Doel:

- De leerlingen kennen het verschil tussen interne en externe factoren die aan de basis liggen van zwerfvuilgedrag.
- De leerlingen kunnen enkele interne en enkele externe factoren die aan de basis liggen van zwerfvuilgedrag opnoemen.
- De leerlingen zien in dat er heel veel verschillende factoren meespelen in het zwerfvuilverhaal.
- De leerlingen weten dat naast sensibilisering, infrastructuur en handhaving ook de omgeving en participatie invloed hebben op zwerfvuilgedrag.

Materiaal:

Projectiescherm, beamer en computer
PowerPointpresentatie
Bord en krijt

Werkvorm en/of organisatie:

Vraaggesprek, bordschema, doceren

Tijd:

15 minuten

1. Ordenen van gegevens uit mindmap: onderscheid tussen interne en externe factoren(vraaggesprek).

Vervolgens schrijft de leerkracht “zwerfvuil” bovenaan centraal op het bord en deelt het bord op in 2 kolommen. De antwoorden van de leerlingen worden stelselmatig in de juiste kolom aangevuld. Achteraf trachten de leerlingen zelf de opdeling te verantwoorden en een titel boven de kolommen te plaatsen.

LES 1: RUIMTELIJKE ORDENING EN DE IMPACT OP ZWERFVUIL

We krijgen een onderscheid tussen intrinsieke of **interne factoren** en perifere of externe factoren. Interne factoren zijn voornamelijk attitude, normbesef en normbeleving, gemoedstoestand... Externe factoren gaan over de context, plaats, het moment of de activiteit.

Een studie van de sociologische, psychologische en andere motivatoren naar zwerfvuilgedrag uit 2009 van de Vlaamse koepel 'indevuilbak' wees uit dat onderstaande factoren aan de basis liggen van ons zwerfvuilgedrag.

(Je vindt de conclusie van deze studie als bijlage bij de achtergrondinformatie over zwerfvuil.)

Intern (intrinsieke factoren)	Extern (perifere factoren)
<ul style="list-style-type: none">- Men verkiest het onmiddellijke voordeel boven het algemeen en maatschappelijk belang.- Luchtbeleffect: de vervuiler zit met z'n gedachten in een activiteit met een eigen stemming en sfeer. Hij wil deze activiteit niet onderbreken. ('het is lastig' slaat meestal hierop i.p.v. op de afstand naar de vuilnisbak)- Eerder een daad uit eigenbelang en groepsbelang (behouden van gezelligheid) dan een bewust of onbewuste daad.- Lakse normbeleving in vergelijking met andere normen bijv. verkeersregels. 'het is niet zo erg...'- Beïnvloedbaar door de groep: peer-pressure- Gemoedstoestand (lui, moe, verveeld, boos, dronken...)- Persoonskenmerken (onverschillig, (geen) trots, gebrek aan educatie, imago...)- ...	<ul style="list-style-type: none">- Aard van de activiteit (interessant gesprek, wandeling...)- Moment en beschikbare tijd. Dit gaat gepaard met het tempo van opeenvolging van activiteiten. (snel leven, snel afval)- Gebrekkige infrastructuur (te weinig vuilnisbakken, vuilnisbakken niet aangepast aan publiek, slecht onderhouden, overvol, vies...)- Vuil trekt vuil aan.- De relatie tussen individueel en publieke ruimte. Plaatsen waar men geen band mee heeft, worden sneller vervuild dan de eigen leefomgeving. Betrokkenheid en participatie spelen hier een belangrijke rol.- Eigendomsrecht: verschil tussen private ruimte en publieke ruimte.- Handhaving (al dan niet grote/kleine boetes geven)- ...

2. De leerkracht geeft de synthese van het onderzoek(doceren):

De vervuilers zijn vooral jongeren en adolescenten, daarnaast gaat het om een steeds wisselende groep individuen met wisselend gedrag.

Wat initiatieven en acties betreft, moeten de klassieke campagnes behouden blijven. Het moet voor iedereen duidelijk zijn dat zwerfvuil niet kan, omwille van het algemeen belang! Meer informatie over de gevolgen van zwerfvuil, lees je in het document met achtergrondinformatie bij dit lespakket.

We moeten ook de omgeving (bijvoorbeeld aard van de vuilnisbakken) weloverwogen aanpassen. Het betreft maatwerk in functie van omgeving, de plaats en het dominante profiel van bewoners of voorbijgangers.

Daarnaast is er **nood** aan acties en initiatieven:

- die ingrijpen op **'de omgeving'**. Het is niet voldoende om te blijven opruimen. De mensen moeten het gevoel krijgen dat de ruimte 'van iemand' is.
- waarbij gewerkt wordt rond **buurtwerking en participatie**.

Uit het onderzoek werd duidelijk dat de externe factoren een sterkere verklarende waarde hebben naar zwerfvuilgedrag toe, dan de interne factoren!

LES 1: RUIMTELIJKE ORDENING EN DE IMPACT OP ZWERFVUIL

Uit het onderzoek blijkt dus dat acties en initiatieven zich moeten focussen op de 'omgeving' in plaats van op 'de doelgroep'. Participatie en omgeving worden naast de sensibilisering, handhaving en de

infrastructuur een belangrijk actiepunt voor de toekomst.

Lesfase 2: Onderzoek: analyse van het zwerfvuil in de leefomgeving van adolescenten.

Doel: De leerlingen kunnen gegevens uit een zwerfvuilonderzoek correct interpreteren en verwerken.	Materiaal: Afdrukte slides van proefstrookonderzoek/ locatie.
Werkvorm en/of organisatie: Groepswerk, zelfstandig onderzoek	Tijd: 15 minuten

a. Onderzoek (10min)

Vooraleer we onze eigen buurt anders kunnen inrichten of organiseren, is het belangrijk om ook inzicht te krijgen in de verschillende fracties en de hoeveelheid van het zwerfvuil. Slechts zo kunnen we deze zwerfvuilproblematiek aanpakken. We baseren ons op een bestaande analyse van het zwerfvuil. Dit onderzoek werd in 2005-2006 door de koepel 'indevuilbak' uitgevoerd aan de hand van proefstroken. (http://publicaties.vlaanderen.be/docfolder/23164/ovor070111Zwerfvuil_analyse_proefstroken_2006.pdf)

We verdelen de klas opnieuw in groepjes. Elk groepje kiest een andere 'proefstrook', doet een hypothese en interpreteert de gegevens uit het onderzoek. We kiezen voor proefstroken die aansluiten bij de leefwereld van de jongeren.

1. Proefstrook 5: straat in de bebouwde kom
2. Proefstrook 9: strook van een winkel(wandel)straat
3. Proefstrook 14+18: de directe omgeving van een treinstation, bus- of tramhalte
4. Proefstrook 19: directe omgeving van een snackbar
5. Proefstrook 20: omgeving van een krantenwinkel
6. Proefstrook 25: openbaar park
7. Proefstrook 26a: omgeving van een bioscoop/cultureel centrum
8. Proefstrook 26c: directe omgeving van een jeugdhuis
9. Proefstrook 27: omgeving van een secundaire school

Voor de leerlingen de resultaten krijgen:

- Hypothese: wat denk je dat er het meest wordt weggegooid?

Met de resultaten van het onderzoek, proberen ze een antwoord te vinden op volgende vragen:

- Welke 5 fracties worden het meest van al weggegooid op dit terrein?
- Welke fracties vind je hier helemaal niet terug?
- Had je deze resultaten verwacht?
- Is er iets wat je verwonderd heeft? Zo ja, wat?
- Bedenk 2 maatregelen die dit zwerfvuilgedrag zouden kunnen tegengaan.

De leerlingen krijgen hier 10 min voor. Daarna worden de resultaten kort door iemand uit het groepje voorgesteld (5 min).

LES 1: RUIMTELIJKE ORDENING EN DE IMPACT OP ZWERFVUIL

b. Voorstelling(5min)

Lesafsluiting: Synthese van zwerfvuilonderzoek, afbraaktijden van zwerfvuil, synthese les 1+ inleiden les 2 en opdrachtomschrijving.

Doel:

De leerlingen kennen de belangrijkste zwerfvuilfracties.
De leerlingen zien in dat ook zij verantwoordelijk zijn voor heel wat zwerfafval.

Materiaal:

PowerPointpresentatie les 1

Werkvorm en/of organisatie:

Gegevens aflezen uit diagram
Vraaggesprek: synthese
Opdrachtformulering

Tijd:

10 minuten

Synthese van het zwerfvuilonderzoek:

50%	sigarettenpeuken	
11%	kauwgum	
39%	zichtbaar vuil:	39% uit kunststofafval 32% uit gemengde verpakking 12% uit metaal 11% uit rookwarenverpakking 4% uit papier en karton 1% uit drankkartons 1% uit glas

Opmerking: het percentage is met betrekking tot het aantal, niet het gewicht!

Afbraaktijden van zwerfvuil:

Indien er tijd is, kan de leerkracht de leerlingen laten raden hoe lang het zou duren vooraleer iets afgebroken wordt in de natuur. (Zie document met achtergrondinformatie.)

Schoonheidsgraad per proefstrooktype:

Wat de leefwereld van jongeren betreft, werd in de omgeving van de **secundaire school, het treinstation, de winkelstraat, het jeugdhuis en het park** het meeste zwerfvuil gevonden.

Synthese les 1 + inleiding les 2

Onderwijsleergesprek als synthesemoment:

- Wie weet nog waar we volgens de motivatorenstudie van 'inde vuilbak' op moeten focussen bij een antizwerfvuilbeleid?
- Willen we participatie in de omgeving mogelijk maken, zullen we ook de ruimte anders moeten inrichten.
Kan iemand een voorbeeld geven hoe ruimtelijke ordening het zwerfvuilgedrag kan beïnvloeden?

LES 1: RUIMTELIJKE ORDENING EN DE IMPACT OP ZWERFVUIL

We kennen nu de knelpunten van zwerfvuil in onze omgeving.

We weten dat acties en initiatieven moeten zich focussen op de 'omgeving' in plaats van op 'de doelgroep'.

Participatie (betrokkenheid) en omgeving worden naast de sensibilisering, handhaving en de infrastructuur een belangrijk actiepoint voor de toekomst.

Wat kunnen wij nu doen?

Volgende les: ontwerp van zwerfvuilarme leefomgeving

-> De partij met het beste voorstel wordt verkozen!

Optioneel: opdracht ter voorbereiding van les 2:

De leerlingen trekken elk 2 duidelijke foto's van plaatsen waar veel zwerfvuil ligt in de eigen leefomgeving (stadscentrum, school, park, winkelstraat, eigen buurt, jeugdhuis).

Opdat de leerkracht tijdens les 2 deze foto's (of een selectie hiervan) gemakkelijk kan projecteren, kunnen de leerlingen deze foto's 'posten' op het digitale leerplatform/de dropbox van de leerkracht. De naam van de afbeelding = locatie foto en naam leerling. (www.dropbox.com)

Noot: Indien er tussen les 1 en 2 onvoldoende tijd is voor de leerlingen, kan deze opdracht ook vooraf worden meegedeeld.

BRONNEN:

- Publicatie van 'indevuilbak' – Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij: "Zwerfvuil in Vlaanderen, 2006. Analyse van proefstroken.
http://publicaties.vlaanderen.be/docfolder/23164/ovor070111Zwerfvuil_analyse_proefstroken_2006.pdf
- Studie van sociologische, psychologische en andere motivatoren naar zwerfvuilgedrag, 2009, Vlaamse koepel 'indevuilbak'
- www.ovam.be